

Данилець Юрій Васильович –
кандидат історичних наук, PhD, доцент,
доцент кафедри археології, етнології та культурології,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Ужгород),
Наталія Летка –
студентка 2-го курсу
кафебри археології, етнології та культурології,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Ужгород)

ДУХОВНА МІСІЯ ЄПИСКОПА ДОСИФЕЯ (ВАСИЧА) НА ПІДКАРПАТСЬКІЙ РУСІ В 1924 РОЦІ ¹

Останній візит єпископа Досифея (Васича) на Підкарпатську Русь датований 27 серпня 1924 р. В листуванні Окружного уряду в Хусті міститься інформація, що архієрей прибув до населеного пункту о 17:00 та поселився на церковній фарі². Наступного дня архієрей очолив святкову Літургію з нагоди Успіння, в якій брало участь також 30 священників «з усієї Підкарпатської Русі». Щодо кількості вірників, то виявлені нами цифри різняться. У жандармських звітах фігурує 7–8 тис. осіб³, в періодиці вона складає аж 20 тис.⁴. Після освячення оновленого храму єпископ виголосив коротку проповідь, в якій закликав вірників до об'єднання православної церкви⁵. Насамкінець він «пожелавь многолѣтствія президенту республики, правительству и воинству»⁶.

За час перебування на Підкарпатській Русі з 27 червня по 13 жовтня 1924 р. Досифей відвідав з місіонерською метою близько десяти населених пунктів. Згідно із звітами жандармів, більшість часу єпископ проводив у с. Іза, яке стало його тимчасовою резиденцією. На церковній фарі він приймав депутації, проводив переговори, відправляв літургії у монастирському та сільському храмі. У своїй монографії П. Марек подає перелік сіл і дати візиту до них сербського делегата⁷. На нашу думку, у зв'язку із недостатнім вивченням цього сегменту діяльності Досифея, необхідно зупинитися на ньому більш детально. Інформація

¹ This article was prepared with the support of the *Slovak Academic Information Agency* and of the *Visegrad Fund*.

² Державний архів Закарпатської області (ДАЗО). Ф. 117. Оп. 1. Спр. 66. Арк. 33; ДАЗО. Ф. 29. Оп. 3. Спр. 353. Арк. 33.

³ ДАЗО. Ф. 117. Оп. 1. Спр. 66. Арк. 35; Archiv KPR. F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 1886. Inv. č. 584, č. II-9218/24.

⁴ Торжественное освящение обновленной православной Успенской церкви въ селѣ Иза. Русская земля. 1924. 4 сентября. С. 3.

⁵ Archiv Kanceláře prezidenta republiky (Archiv KPR). F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 1886. Inv. č. 584, č. II-9218/24.

⁶ Торжественное освящение обновленной православной Успенской церкви въ селѣ Иза. Русская земля. 1924. 4 сентября. С. 3.

⁷ Marek P. «Obtížný cizinec». S. 256.

про пересування єпископа виявлена нами у звітах жандармів, сільських нотарів, окружних начальників та чиновників більш вищого рівня (жупани, віцегубернатор і т.д.). Вся аналітика пересилалася в Міністерство внутрішніх справ (МВС), Міністерство шкільництва і народної освіти (МШіНО), іноді в Міністерстві закордонних справ (МЗС) та Президію Міністерської Ради. Більшість документів подавалися під грифами «таємно» та «надзвичайно таємно», що свідчить про делікатність даного питання. Чехословацька влада не хотіла, щоб їхні партнери та союзники – КСХС, запідозрило їх у недружелюбності. Однак реальні факти говорять про те, що хоч празький уряд і декларував на кожному кроці дотримання демократичних цінностей, прав і свобод громадян, насправді у багатьох випадках це було не так. Проти єпископа Досифея, якого сам уряд запросив для упорядкування життя православної церкви, було задіяно весь адміністративний та жандармський апарат. За його пересуванням стежили таємні агенти, про його зустрічі доносили нотарі та окружні начальники, серед його оточення шукали інформаторів тощо. Ці всі фактори, на нашу думку, не можна оцінювати як демократичні.

Отже, за повідомленням керівника жандармської станції, 29 серпня 1924 р. «було єпископа Досифея видно на дворі фари, де він близько 10 хвилин розмовляв з д-ром Геровським». «У неділю дня 31 серпня 1924 р. був на обід в учителя Павла Кирика в Ізі, його будинок знаходиться біля фари. При тому візиті єпископ Досифей говорив про нинішні відносини православної церкви загалом, про наміри об'єднати в цілій ЧСР. Він також сказав, що йому не подобається весь чинний порядок речей і що він за короткий час знову від'їде. Єпископ Досифей перебуває постійно на фарі, він взагалі не виходить і не спостерігається, щоб він спілкувався з кимось на публіці, або щоб хтось його відвідував»⁸. Пізніше владика знову навідувався до названого педагога, що зафіксовано документами⁹. Зі звіту керівника жандармської станції Доседли можна зрозуміти, що єпископ висловлював незадоволення саме затягуванням процесу переговорів щодо вирішення юрисдикційного спору. Очевидно, про зміст розмови доніс сам вчитель П. Кирик, адже про інших осіб у документі не згадано.

Візитація парафій розпочалася із досить віддаленого містечка Рахів, яке єпископ відвідав 7 вересня 1924 р.¹⁰. За повідомленням жандармської станції, на залізничному вокзалі Досифея вітав архімандрит Олексій (Кабалюк) з трьома священниками та місцевими вірниками. Супроводжуваний хресним ходом, «під прапори в чехословацьких барвах та церковними корогвами», архієрей пішов до храму, де відслужив літургію. Жандарм Шкваріл звернув увагу на той факт, що під час богослужіння єпископ молився за здоров'я президента республіки, а

⁸ ДАЗО. Ф. 117. Оп. 1. Спр. 66. Арк. 35-35 зв.

⁹ Згідно зі звітами, єпископ відвідав вчителя 19 вересня 1924 р., затримався у нього не більше 30 хв. ДАЗО. Ф. 117. Оп. 1. Спр. 66. Арк. 44; ДАЗО. Ф. 29. Оп. 3. Спр. 353. Арк. 58; Archiv KPR. F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 1886. Inv. č. 584, č. П-10113/24, 30.10.1924.

¹⁰ Єпископъ Досифей въ Раховѣ. Русская земля. 1924. 4 сентября. С. 3.

Кабалюк, проповідуючи, «наголосив, що православний рух не має обмежень з боку державної влади»¹¹. О 13:00 Досифей у супроводі 6 священників від'їхав до с. Ясіня. Стражмістр Маринчак у звіті до Земського жандармського управління Підкарпатської Русі зазначав, що місцеві православні навіть спорядили двох селян (Резанюка і Рещука) до Рахова для зустрічі єпископа, а на залізничній станції очікували гостя з двома колясками. Літургія відбувалася в дерев'яному храмі в урочищі Гаврилець. Жандарми оцінювали кількість присутніх в «300 осіб обох статей», повідомляли про поведінку сербського делегата під час богослужіння тощо. «По приїзді до храму Досифей дав присутнім благословення, після чого він пішов до церкви, де відслужив літургію, а потім виголосив проповідь, в якій поза релігійною темою згадував про утиски русинів під час угорського панування»¹². Після архієрея до присутніх звертався також архімандрит Олексій, котрий був уродженцем даного населеного пункту. Після завершення релігійних обрядів духовенство повечеряло в будинку колишнього старости та рідного брата о. Олексія – Юрія Кабалюка, де єпископ залишився з ночівлею. Наступного дня зранку він повернувся потягом до Хуста¹³, а звідти вже до Свято-Миколаївського монастиря¹⁴. У звіті жандармської станції в с. Іза зазначається, що до села владика прибув у супроводі О. Геровського. Очевидно, голова Центрального виконавчого комітету (ЦВК) був разом з єпископом під час візитації на Рахівщині, хоч тамтешні стражмістри цього не фіксували.

О. Геровський та архімандрит Олексій (Кабалюк) супроводжували єпископа під час поїздки до сіл Терново та Нересниця, де архієрей перебував 11 вересня¹⁵. Головнослужний Тересвянського округу не побачив під час візиту єпископа в с. Терново жодних порушень громадського порядку. Із його слів, на богослужінні було присутні близько 400 вірників із названого населеного пункту та околиць і 8 православних священників. «Під час проповіді сербський єпископ Досифей говорив про різні релігійні речі, при чому також наголосив, що місцевому народу поталанило визволитися від угорського ярма, тому принагідно закликав, щоб свою свободу цінували та жили в злагоді з громадянами іновірцями»¹⁶. Про перебування Досифея в сусідньому с. Нересниця маємо обмаль документів. Відомо, що він прибув до населеного пункту у супроводі 3 священників, відправив в сільському храмі богослужіння і ввечері повернувся до своєї резиденції¹⁷. У Нересниці, згідно із донесенням жандармської станції, єпископ «не спілкувався ні з ким, крім священника та супроводжуючих осіб»¹⁸.

¹¹ ДАЗО. Ф. 29. Оп. 3. Спр. 353. Арк. 35.

¹² ДАЗО. Ф. 29. Оп. 3. Спр. 353. Арк. 36.

¹³ Archiv KPR. F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 1886. Inv. č. 584, č. II-9439/24, 13.09.1924.

¹⁴ ДАЗО. Ф. 117. Оп. 1. Спр. 66. Арк. 37; ДАЗО. Ф. 29. Оп. 3. Спр. 353. Арк. 40.

¹⁵ ДАЗО. Ф. 117. Оп. 1. Спр. 66. Арк. 39; ДАЗО. Ф. 29. Оп. 3. Спр. 353. Арк. 39.

¹⁶ ДАЗО. Ф. 29. Оп. 3. Спр. 353. Арк. 56.

¹⁷ Там само. Арк. 44, 51.

¹⁸ Там само. Арк. 41.

Наступні по часу відвідини православних сіл були відносно в невеликій відстані від с. Іза. 14 вересня 1924 р. Досифей прибув до с. Горінчово Хустського округу, де після літургії відвідав місцевого лікаря Шимановського та запинився на ночівлю у священника Г. Плиски¹⁹. Не відомо, чому єпископ не поїхав 14 вересня в с. Чопівці на Мукачівщині, де відбувалося урочисте освячення дзвону. За повідомленням газети «Русская земля», літургію відправив о. І. Ілечко у співслужінні 4 священників (о. В. Коломацький, о. А. Криницький, о. Д. Беляков, о. І. Карбованець)²⁰. Можна припустити, що сербський делегат міг відмовитися від поїздки в с. Чопівці через небажання наражатися на тиск з боку влади. Хоч не можна виключати і економічним фактор та те, що ряд із вищеназваних священників були рукоположені єпископом Веніаміном (Федченковим). 20–21 вересня 1924 р. владика Досифей перебував у с. Нижній Бистрий, яке знаходиться за 14 км від Горінчова²¹. Зважаючи на те, що це був переддень свята Різдва Пресвятої Богородиці, єпископ відправив вечірню. У звіті жандармської станції повідомлялося про урочисту літургію 21 вересня, на яку прийшли вірники із сусідніх сіл Березово, Горінчово і Вучкове. «Єпископ виголосив проповідь перед храмом для вірників, його виступ полягав у заохоченні населення підтримувати православну церкву, бути вірними республіці та з повагою ставитися до її законів». Підсумовуючи, стражмістр Достал наголосив, що в діяльності єпископа не спостерігалось нічого шкідливого чи антидержавного, а його приїзд не викликав суперечок між греко-католиками і православними²².

Наприкінці вересня 1924 р. із візитаційних поїздок відбулися лише дві, які зафіксовані у документах жандармерії. 27 вересня в с. Іза єпископ очолив відпуст на честь Воздвиження Чесного Хреста Господнього. «Єпископ Досифей сказав під час проповіді, що підкарпатські русини довго несли своє ярмо, аж до настання дня визволення, коли вони були приєднані до Чехословацької республіки. Тим вони здобули свободи не лише з огляду мови, але й релігійні свободи. Він закликав віруючих захищати їхню свободу і закінчив проповідь церковним благословенням»²³. Останній вересневий архієрейський візит відбувся до м. Ужгород. 28 вересня разом із архімандритом Олексієм та о. М. Мейгешем вони служили літургію в місцевому Свято-Покровському храмі. Під час богослужіння настоятель приходу о. Михаїл був зведений у сан протоієрея²⁴. Наступного дня православна депутація на чолі з єпископом відвідала губернатора і віцегубернатора. У нас відсутні джерела, які б детально

---

¹⁹ ДАЗО. Ф. 117. Оп. 1. Спр. 66. Арк. 41; ДАЗО. Ф. 29. Оп. 3. Спр. 353. Арк. 45-47; Archiv KPR. F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 1886. Inv. č. 584, č. II-9730/24, 19.09.1924.

²⁰ Д. Чаповцы. Освящение звона. Русская земля. 1924. 18 сентября. С. 3.

²¹ Archiv KPR. F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 1886. Inv. č. 584, č. II-10113/24, 30.09.1924.

²² ДАЗО. Ф. 117. Оп. 1. Спр. 66. Арк. 46.

²³ ДАЗО. Ф. 29. Оп. 3. Спр. 353. Арк. 66.

²⁴ Архієрейское богослужение въ Ужгородѣ. Русская земля. 1924. 2 октября. С. 4.

характеризували результати перемовин із керівництвом краю. У газеті «Русская земля» лише зазначалося, що мета візиту – «вьясненія отношенія правительства къ православному движенію»²⁵.

Ситуація дійсно складалася досить не визначена. Її оцінку можна частково відслідкувати через листи єпископа Досифея до Горазда (Павліка). У дописі від 16 вересня 1924 р. сербський делегат зазначав, що не знає, коли зможе побачитися з адресантом, адже «я ще не маю жодних новин із будь-якої сторони». Єпископ очікував новин від архієпископа Савватія (Врабеца) щодо відповіді із Стамбула, а тоді вже пропонував писати до Белграда. Однак він висловлював побоювання, що архієпископ міг взагалі не звертатися до Вселенського патріарха з приводу подолання юрисдикційного спору в ЧСР²⁶. 26 вересня він знову повідомляв до Оломоуца, що не отримав жодних офіційних розпоряджень із Белграда. Разом з тим, він володів інформацією про лист патріарха Димитрія до Стамбула, про переписку єпископа Веніаміна та протопресвітера Мілоша Червінки з окремими священниками на Підкарпатській Русі²⁷.

У листах до єпископа Горазда вміщена надзвичайно важлива характеристика становища Досифея на середину вересня 1924 р. Сербський делегат зазначав: «Морально тут маю досить великий успіх. Народ є цілком зі мною. Масмо знову нові села, а будуть ще і ще... Народ вірить мені і є спокійний, і вірить, що незабаром все піде на краще. Я вірю в це. І хто знає, як це буде? Чи знаєте Ви, що вже четвертий місяць настав, як я тут у Вас? І що я зробив за стільки часу? Тепер я бачу, що сильно втратив, що так довго був у Празі. Але не могло бути інакше. Як довго ще буду тут? Не знаю. Пишуть мені з Белграду та Ніші і знову продовжують писати: дома – дома треба бути...»²⁸. З наведеної цитати є зрозуміло, що архієрей сподівався на вирішення питання нарівні двох патріархів. Однак коли ситуація почала погіршуватися, єпископ вирішив провести загальні збори духовенства, на яких затвердити становище православної церкви на Підкарпатській Русі.

24 вересня 1924 р. єпископ Досифей видав послання до духовенства із закликом зібратися на загальні збори в м. Хуст на 2 жовтня того ж року²⁹.

---

²⁵ Православная депутация у г. губернатора и вицегубернатора. Русская земля. 1924. 2 октября. С. 4.

²⁶ Archiv úřadu eparchiální rady olomoucko-brněnské eparchie Pravoslavné církve v českých zemích a na Slovensku, Olomouc (AUEROBE Olomouc). F. Matěj Pavlík-Gorazd. Složka Korespondence Podkarpatská Rus. Лист єпископа Досифея до єпископа Горазда, 16.09.1924. Арк. 1-4.

²⁷ AUEROBE Olomouc. F. Matěj Pavlík-Gorazd. Složka Korespondence Podkarpatská Rus. Лист єпископа Досифея до єпископа Горазда, 26.09.1924. Арк. 1-4.

²⁸ AUEROBE Olomouc. F. Matěj Pavlík-Gorazd. Složka Korespondence Podkarpatská Rus. Лист єпископа Досифея до єпископа Горазда, 16.09.1924. Арк. 1-4.

²⁹ Arhiv Svetog arhijerejskog sinoda Srpske pravoslavne Crkve (Beograd) (АСАС). Досифей, Єпископъ Нишскій і Карпатурскій. Всѣмъ священнослужителямъ православныхъ приходоувъ, принадлежащихъ къ Автономной Карпатурской Православной Церкви, с. Иза, 11/24 сентября 1924 г.; AUEROBE Olomouc. F. Matěj Pavlík-Gorazd. Složka Korespondence duchovní.

Згадуючи попередні зібрання священників від 9 червня 1924 р., єпископ високо оцінював їхнє значення. «Уже три місяця прошло съ того времени, какъ добрая часть православнаго духовенства, руководимая евангельскимъ духомъ любви и чувствомъ братскаго единенія, собравшись въ Хустѣ, провозгласила полное единеніе въ дѣйствіяхъ во благо церкви святой, православной, народной, карпаторусской. Этотъ поступокъ православнаго духовенства долженъ былъ обрадовать каждаго друга духовенства и народа карпаторусскаго, ибо онъ свидѣтельствуетъ о томъ, что духовенство это проникнуто сознаниемъ не только великой чести священнослуженія, но и пониманіемъ великой отвѣтственности этого служенія, а также стремленіемъ привести дѣла церковныя въ правильный, законный порядокъ, чтобы церковь святая могла укрѣпляться и расширяться въ карпаторусскомъ народѣ»³⁰. У посланні чітко викладалася мета наступних зборів, котрі повинні були остаточно завершити об'єднання священства та консолідувати духовенство навколо СПЦ. «Цѣль прошедшаго собранія осуществлена: часть духовенства объединена. Но слѣдуетъ ли останавливаться на этомъ? Нѣтъ. Теперь надо идти дальше. Никто изъ тѣхъ, кто взялъ на себя долгъ пастырствованія карпаторусскому православному народу, не долженъ быть внѣ провозглашеннаго братскаго единенія, никто изъ православныхъ пастырей не смѣетъ возлагать свой собственный долгъ, свой собственный трудъ, на кого либо другого, но долженъ въ братскомъ согласіи и неустанномъ сотрудничествѣ со своими братьями работать, чтобы православная церковь была организована и согласована и насколько это необходимо – съ существующими законами и обеспечена, охраняема отъ всевозможныхъ тайныхъ и открытыхъ враговъ и недоброжелателей. Въ этомъ пониманіи долга пастырей, считающихъ себя принадлежащими къ Автономной Карпаторусской Православной Церкви, и для того, дабы всѣ были увѣдомлены о теперешнемъ положеніи церковнаго вопроса въ Карпатской Руси, и дабы имъ былъ указанъ законный и канонический способъ дальнѣйшихъ дѣйствий, обеспечивающій успѣхъ, укрѣпленіе и процвѣтаніе церкви карпаторусской...»³¹.

Свідченням того, що Досифей покладав великі сподівання на результати зборів, є, знову ж таки, його листи до єпископа Горазда. У дописі від 22 вересня 1924 р. владика Досифей повідомляв, що «на наступний тиждень (у четвер) буде зібрання православнаго Карпаторуського духовенства... Від результату зборів священників буде залежати моє дальше перебування тут»³². У листі від 26 вересня того ж року сербський делегат продовжував тему підготовки зборів. «Цікаво мені, що зробить та сторона, яка до цього часу не хотіла об'єднуватися.

Досифей, Єпископъ Нишскій и Карпаторусскій. Всѣмъ священнослужителямъ православныхъ приходоѡвъ, принадлежавшихъ къ Автономной Карпаторусской Православной Церкви, с. Иза, 11/24 сентября 1924 г.; Сергей (Цюка), перомонах Указ. сочин. С. 434-435.

³⁰ Там само.

³¹ Там само.

³² AUEROBE Olomouc. F. Matěj Pavlík-Gorazd. Složka Korespondence Podkarpatská Rus. Лист єпископа Досифея до єпископа Горазда, 22.09.1924. Арк. 2.

Думаю, що значна частина буде присутня. Думаю, що категорично виступлять... Можливо, я роблю більше, ніж можна думати, може бути, що я роблю крок, який нікому не буде симпатизувати, але все це стосується лише мене»³³. Очевидно, єпископ мав на увазі, свій різкий виступ проти чехословацької влади на майбутніх зборах та проголошення автономії Карпаторуської православної церкви. Цей крок, безперечно, йшов у розріз прагненню Праги утворити єдину автокефальну церкву. В обох листах згадується прохання О. Геровського щодо відправки йому копії статуту Карловацької митрополії, який був затверджений австро-угорською владою та формально залишався діючим і в ЧСР. На основі цього документу Досифей хотів домогтися визнання православних парафій на Підкарпатській Русі. «Д. Геровський вважає, що той статут мусить бути дійсним. Недавно тутешній жупан повернув до парафіяльного уряду кілька свідощів про шлюб, укладених в православному храмі і православним священником. І зробив це на основі угорських (мадярських) законів, котрі тут є діючими. А якщо є діючими угорські закони і вони визнають Статут Карловацької митрополії, то є і той Статут дійсним». Єпископ підкреслював, що «тут більшість стоїть на тому, що треба домогтися визнання Статуту 1921 р., а до того визнання потрібно проводити консолідації на основі того Статуту, котрий є дійсним до цього часу»³⁴.

Значно загострило відносини єпископа Досифея і чехословацького уряду поширення відозви ЦВК за підписом О. Геровського від 26 вересня 1924 р. Документ адресувався православним комітетам у всіх селах Підкарпатської Русі. Текст відозви містив цілий ряд випадів проти Праги, звинувачував уряд у спробі підпорядкувати православну церкву. Наведемо для ілюстрації лише кілька витягів із даного листа, щоб показати категоричність О. Геровського. «Нашей русской православной церкви грозит страшная опасность. Нашлись люди, которые хотят за Юдинъ грошъ и за пансу ласку передати нашу церковь чешскимъ панамъ въ Прагѣ... Церковь, по закону, наша, и чешскіи паны не мають ни якого права мѣшати въ наши церковныи дѣла...». Для того, щоб протистояти «нашимъ врагамъ, открытымъ и тайнымъ», ЦВК вважав за необхідне подолати розробленість та посилити інформаційну складову – «чтобы всѣ православныи комитеты, и чтобы весь народъ зналъ, что дѣлается, кто наши вороги и откуда намъ грозитъ опасность»³⁵. Місію координації православного руху ЦВК брав на себе, зобов'язуючись інформувати церковні комітети про всі важливі справи. Напрошується питання, що заважало О. Геровському здійснювати раніше описану вище діяльність. Складається враження, що видання даної прокламації було спробою уникнути включення прихильників архієпископа Савватія до керівних органів Карпаторуської

---

³³ Там само. Арк. 3.

³⁴ AUEROBE Olomouc. F. Matěj Pavlík-Gorazd. Složka Korespondence Podkarpatská Rus. Лист єпископа Досифея до єпископа Горазда, 26.09.1924. Арк. 1.

³⁵ AMZV Praha. F. Sekce II (1919–1939). Kart. 60. Složka «Pravoslavná církev československá», А. Геровский. Православному Комитету, 26.09.1924.

православної церкви на майбутніх зборах. Наприкінці документу О. Геровський згадує про заплановане зібрання, акцентуючи на тому, що «на семь собраніи покажется, кто изъ священниковъ хочетъ служити Церкви и народу, а кто хочетъ лизати ноги чужимъ панамъ въ Праге...»³⁶.

Влада підозрювала Досифея у тому, що він міг бути або співавтором тексту листівки О. Геровського, або принаймні міг знати про її підготовку. Віцегубернатор А. Розсипал у листі до Канцелярії Президента, Президії Міністерської Ради, МВС та МШіНО зазначав, що відозва ЦВК підготовлена вкрай вороже до чехів. На його думку, якщо виявиться причетність єпископа Досифея до її видання, то його діяльність на Підкарпатській Русі та в ЧСР «постане зовсім в іншому світі»³⁷. Окремо в листуванні Севляюського жупана йшлося про повноваження О. Геровського, як голови ЦВК. Покликаючись на публікацію в газеті «Русская земля» від 20 березня 1924 р., яка згадувалася нами вище, керівник жупи наполягав на тому, що Геровський був усунений з посади і не мав права виступати від імені комітету³⁸. Це питання піднімав і віцегубернатор у своєму звіті до Праги. Він пропонував з'ясувати факт, яким чином названий діяч знову повернувся на посаду голови ЦВК. Щоб внести ясність у дане питання, слід зазначити, що у газетній статті Д. Симулик та К. Прокоп лише видавали бажане за дійсне. Насправді, посади голови ЦВК О. Геровського ніхто не позбавляв. Він втратить її лише після виборів нової Духовної консисторії 2 жовтня 1924 р. Таким чином, всі інсинуації з цього приводу були беззмістовними.

Із Праги надходили непоодинокі сигнали до віцегубернатора, що діяльність Досифея починає виходити за рамки домовленостей. В. Мюллер досить часто просив місцеву владу інформувати міністерство про пересування сербського делегата³⁹, критикуючи окремі його дії. 30 вересня 1924 р. радник МШіНО доручав місцевим органам влади з'ясувати питання правдивості інформації щодо висвячення єпископом нових священників. «Вся справа викликає у нас велике збентеження, – писав В. Мюллер, – особливо стосовно Підкарпатської Русі, де Досифей міг легко додати більше масла у вогонь своєю діяльністю. Ми не сподівалися на його виступ і боїмося, що це матиме негативний вплив у цілому до всього цього тернистого і найтужливішого питання»⁴⁰. Припускаємо, що в телефонній розмові В. Мюллера та А. Розсипала, про яку згадано у листі радника МШіНО, йшлося й про інші питання, зокрема про заплановані збори духовенства 2 жовтня 1924 р. Нашу думку підтверджує лист віцегубернатора до єпископа Досифея від 30 вересня того ж року, в якому чехословацький чиновник докоряв архієрею в порушенні «домовленостей, досягнутих з міністром Марковичем». А. Розсипал

³⁶ Ibid.

³⁷ Archiv KPR. F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 543. Inv. č. 627, č. II-10658/24, 14.10.1924.

³⁸ ДАЗО. Ф. 41. Оп. 4. Спр. 68. Арк. 20.

³⁹ ДАЗО. Ф. 29. Оп. 3. Спр. 353. Арк. 53–53 зв.

⁴⁰ ДАЗО. Ф. 29. Оп. 3. Спр. 353. Арк. 63–64.

наголошував, що попри зобов'язання «утриматися від будь-яких публічних дій, як проведення зустрічей тощо, поки не буде досягнуто домовленості між Вами та архієпископом Савватієм..., Ви скликаєте конгреси священників на Підкарпатській Русі та освячуєте церкви...». Наприкінці документу віцегубернатор закликав єпископа до точного виконання зобов'язань, «які Ви взяли на себе вищезгаданою угодою»⁴¹. Очевидно, цим листом А. Розсипал хотів змусити архієрея відмовитися від проведення зборів в Хусті. Про спроби зірвати проведення загального зібрання духовенства йдеться і в загальному звіті В. Мюллера від 24 жовтня 1924 р.⁴². Таким чином, можна з впевненістю твердити, що влада була проти запланованих зборів і всіляко намагалася їх скасувати.

Стосовно висвячень духовенства, то воно справді мало місце. 2 вересня 1924 р. єпископ Досифей рукоположив монаха Пахомія (Лукача) в сан ієродиякона, а наступного дня – в сан ієромонаха⁴³. Тоді ж у сан ієродиякона було висвячено монаха Арсенія (Зейкана)⁴⁴. Ці рукоположення пройшли повз увагу влади, про них не йшлося в жодному із досліджених нами звітів А. Розсипала. 4 вересня 1924 р. у сан ієродиякона було висвячено уродженця с. Терєбля Афанасія (Чопика) і в сан ієромонаха згадуваного вище ієродиякона Арсенія (Зейкана) із с. Липча. Останній чернець виконував обов'язки приходського священника в с. Кошельово⁴⁵. У звіті віцегубернатора зазначалося, що обидва кандидати закінчили трирічний курс при монастирі⁴⁶. У жовтні 1924 р. відбулися ще два священницькі рукоположення. Під час літургії в с. Нанково архієрей висвятив у сан священника диякона Євгенія Якуба. Про нього у звіті подавалися наступні дані: працював чиновником головнослужного уряду в с. Довге, 16 червня 1924 р. в Празі архієпископом Савватієм був висвячений у сан диякона⁴⁷. Щодо наступного кандидата, то в документах А. Розсипала про нього допущено деякі неточності. Зокрема, вказувалося, що 12 жовтня у сан священника було зведено Івана Чопика із с. Терєбля, колишнього послушника чоловічого монастиря в с. Іза⁴⁸. У дійсності мова йшла про монаха Інокентія

---

⁴¹ Archiv KPR. F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 1886. Inv. č. 584, č. II-10187/24, 30.09.1924.

⁴² AMZV Praha. F. Sekce II (1919-1939). Kart. 60. Složka «Pravoslavná církev československá», В. Мюллер. Єпископ Досифей, перебування та діяльність на Підкарпатській Русі. Загальний огляд, 24.10.1924.

⁴³ Архів Свято-Миколаївського монастиря в с. Іза-Карпутлаш Хустського району Закарпатської області. Список и точное описание братии, живущих и живших в монастыре Святителя о. Николая, что при с. Иза, округа Хустского, в Карпатской Руси. Арк. 14.

⁴⁴ Там само. Арк. 18.

⁴⁵ Archiv KPR. F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 1886. Inv. č. 584, č. II-10815/24, 17.10.1924.

⁴⁶ Archiv KPR. F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 1886. Inv. č. 584, č. II-13204/24, 20.12.1924.

⁴⁷ NA Praha. F. PMR. Sign. 263. Kart. 142. Sv. 11. Звіт А. Розсипала до ПМР. Докум. II-12613/24, 10.12.1924.

⁴⁸ NA Praha. F. PMR. Sign. 263. Kart. 142. Sv. 11. Звіт А. Розсипала до ПМР. Докум. II-12276/24, 25.11.1924.

(Чошика), якого 10 жовтня 1924 р. Досифей постриг у чернецтво, а через два дні рукоположив у сан ієродиякона⁴⁹. Таким чином, протягом вересня-жовтня 1924 р. сербський делегат, попри неофіційну заборону Праги, висвятив у сан п'ятьох закарпатців. Інформуючи про вищенаведені події Канцелярію Президента та зацікавлені міністерства в Празі, віцегубернатор характеризував ці дії єпископа як такі, що виходять за межі його компетентності⁵⁰. Президія МВС, отримавши звіт А. Розсипала, доручила МШіНО та МЗС негайно «вжити відповідних заходів проти висвячення священників» та рекомендувала віцегубернатору «повідомити єпископа, що його кроки не можуть бути підтримані»⁵¹.

Попри несхвальні відгуки Праги, єпископ не відмовився від проведення собору 2 жовтня 1924 р. в м. Хуст. У книзі Д. Попа та Т. Волошин збори помилково подвоїлися на дві різні дати. Автори пишуть про з'їзд духовенства 19 вересня і 2 жовтня⁵². Насправді, мова йде про старий і новий стиль календаря. Чергове зібрання православних добре задокументовано. У нашому розпорядженні є програма зборів, протоколи, тексти виступів Досифея (Васича) та Олексія (Кабалюка). Вони збереглися як у місцевих єпархіальних та державних архівах, так і в Белграді та Празі. Крім того, окремі документи вводилися до наукового обігу у додатках до кваліфікаційних робіт в МДА⁵³. За кілька годин до зборів духовенства О. Геровський скликав засідання ЦВК. Згідно зі звітом віцегубернатора, ще на початку роботи делегати із с. Буштино заявили що не визнають О. Геровського як голову комітету. До них долучилися ще 30 учасників, що призвело до метушні та закриття зборів без обговорення програми⁵⁴. За словами А. Розсипала, члени ЦВК попередили єпископа Досифея про «вищезазначені обставини, проте він не відмовився від співпраці з О. Геровським»⁵⁵. Нам не відомі мотиви скликання засідання комітету перед зборами священників, але можна припустити, що голова хотів сконсолідувати членів організації та уникнути її ліквідації.

На з'їзд духовенства обох юрисдикцій прибуло 47 осіб, які зареєструвалися у протоколі. За словами Ф. Цінека, незважаючи на заборону з

---

⁴⁹ Данилець Ю., Пімен (Мацола), ієромонах Православний Свято-Іоанно-Предтеченський чоловічий монастир у селі Бедевля. Ужгород: Карпати, 2009. С. 112–115; Чошик-Мікунда С. Свято-Спасо-Преображенський чоловічий монастир села Теревля (1921–2001). Історичний нарис. Друге видання, доповнене. Мукачево: Карпатська вежа, 2016. С. 470–474.

⁵⁰ Archiv KPR. F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 1886. Inv. č. 584, č. II-10702/24, 14.10.1924.

⁵¹ Archiv KPR. F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 1886. Inv. č. 584, č. 18480/24, 21.10.1924.

⁵² Поп Д., Волошин Т. Указ. сочин. С. 215.

⁵³ Сергий (Цьока), ієромонах Указ. сочин. С. 435–453; Фейсак И. Миссионерская деятельность в Чехословакии и Подкарпатской Руси епископа Нишского Досифея. Стипендиатский отчет по кафедре Истории Русской церкви. Троице-Сергиева лавра, Загорск, 1981–1982. С. 157–179.

⁵⁴ Archiv KPR. F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 543. Inv. č. 627, č. II-12307/24, 27.11.1924.

⁵⁵ Ibid.

боку архієпископа Савватія, більшість його священників прийшла на зібрання⁵⁶. Для керівництвом роботи собору була обрана президія: архімандрит Олексій (Кабалюк) (голова), о. Л. Ольховий (секретар), ієродиякон Афанасій (Чопик) (помічник секретаря)⁵⁷. Оприлюднена на початку засідання програма виявилася досить об'ємною та насиченою. Вона складалася із 4 розділів (відкриття, молитва, виступ Досифея (17 пунктів⁵⁸), обговорення)⁵⁹. Важливим кроком організаторів, що безперечно вплинув на консолідацію духовенства, стало відкриття зборів архімандритом Олексієм. Він користувався безперечним авторитетом як лідер православного руху та особа, яка переслідувалася попереднім режимом. Кабалюк закликав присутніх відкинути всі амбіції та об'єднатися навколо СПЦ та її делегата, задля «организации Автономной Карпаторусской Церкви на прочном законном основании»⁶⁰.

Під час виступу Досифея з його боку лунало чимало критики в бік чехословацького уряду. Наприклад, він звинувачував Прагу в затягуванні затвердження статуту Карпаторуської церкви, невиконанні домовленостей досягнутих в рамках Малої Антанти і т.д. «Мы не знаем, когда правительство выскажет свое мнение о новом нашем уставе. Нам все говорят, что остались в

---

⁵⁶ Cinek F. K náboženské otázky v pravních letech naší samostatnosti, 1918-1925. Olomouc, 1926. S. 237.

⁵⁷ ДАЗО. Ф. 15. Оп. 3. Спр. 1103. Арк. 98.

⁵⁸ 1) Приїзд преосвященного Досифея в 1920 р.; 2) Збори представників православних громад Підкарпатської Русі в Ізі в свято Св. Преображення Господнього, 6 (19) серпня 1921 р.; 3) Статут Карпаторуської Православної Церкви, прийнятий цими зборами і затверджений Архієрейським Собором Сербської Православної Церкви; 4) Доля цього статуту; 5) Збори представників православних парафій Підкарпатської Русі в Ізі 31 січня (13 лютого) 1923 р. і призначення в Підкарпатську Русь Преосвященного Сергія; 6) Втручання Константинопольського Патріарха Мелетія в справі Карпаторуської Православної Церкви; 7) Наслідок цього втручання; 8) Постанова Архієрейського Собору Сербської Православної Церкви, що відбувся в місцях вересень-листопад минулого 1923 р. в Сремських Карловцях; 9) Угода, укладена в м. Белград 12 січня ц.р. між Сербським урядом і Сербською Православною Церквою з одного боку, і міністром д-ром Бенешем, як представником Чех. Республіки, з іншого боку; 10) Події після цієї угоди; 11) Теперішнє становище і робота, необхідна для організації Автономної Карпаторуської Православної Церкви на законній підставі; 12) Значення Статуту Сербської Православної Церкви від 10 серпня 1868 р.; 13) Доля священників, висвячених архієпископом Савватієм і єпископом Веніаміном; 14) Доля священників і дияконів без місця; 15) Переміщення священників з одного приходу на інший; 16) Духовне училище для підготовки нових священників і продовження вже наявного; 17) Найближчі кроки для створення організації Церкви на законних підставах: а) Консисторія (тимчасова) і б) утворення місцевих церковних громад на підставі закону від 10 серпня 1868 р.

⁵⁹ АСАС. Програма собрания православнаго духовенства приходовъ, принадлежащихъ къ Автономной Карпаторусской Православной Церкви, въ г. Хустѣ 19 сентября (2 октября) 1924 года.

⁶⁰ АСАС. Рѣчь, которою Архимандритъ Алексій (Кабалюкъ) открылъ собраніе православнаго духовенства Карпатской Руси в г. Хустѣ 19 сентября (2 октября) 1924 г. Арк. 1–2; AUEROBE Olomouc. F. Matěj Pavlík-Gorazd. Složka Korespondence Podkarpatská Rus. Рѣчь, которою Архимандритъ Алексій (Кабалюкъ) открылъ собраніе православнаго духовенства Карпатской Руси в г. Хустѣ 19 сентября (2 октября) 1924 г. Арк. 1–2.

силе мадьярские законы. Это так, и с этим мы должны считаться. Нам не остается ничего другого, как устранять церковь на основании старых (мадьярских) законов. Для нашей церкви имеет особенное значение закон от 10 августа 1868 года, содержащий устав Сербской Православной Церкви в Венгрии, обязательный для Православной Церкви в Карпатской Руси. Этот устав вполне соответствует законам, и он может послужить нам для устройства Автономной Карпаторусской Православной Церкви на прочном, незыблемом и законном основании до тех пор, пока законным порядком не будет утвержден новый устав, принятый духовенством и народом в Изе в 1921 году, и утвержденный Архиерейским Собором»⁶¹. Таким чином, єпископ пропонував духовенству організувати православну церкву на основі австро-угорського законодавства. Важливим, на нашу думку, було рішення щодо священників, висвячених архієпископом Савватієм та єпископом Веніаміном. У своєму виступі Досифей зазначив, що їхнє «рукоположение признается нами». «За ними остаются приходы, которые они занимают. Они равноправны со всеми другими священниками, если они считают себя священниками Карпаторусской Православной Церкви»⁶². Для підготовки нових священників сербський делегат пропонував якнайшвидше заснувати духовне училище, а до тих пір рекомендував відсилати нових кандидатів на навчання до Сербії. Чимало місця у виступі Досифея було приділено перемовинам з архієпископом Савватієм, канонічним повноваженням СПЦ, дисципліні православного духовенства тощо. Останнім пунктом у промові єпископа була пропозиція обрати чергову тимчасову Духовну консисторію. Наприкінці виступу архієрей закликав присутніх забути всі особисті образи та разом допомогти населенню «закончить боротьбу за веру, которую он вел долгое время один, без духовенства, не жалея жертв»⁶³.

Цікавий протокол зборів, який говорить про незадоволення окремих священників діяльністю голови ЦВК О. Геровського. Виступаючи також говорили про недопущення втручання архієпископа Савватія у справи Карпаторуської православної церкви, про необхідність посилення дисципліни серед духовенства та припинення поділу священників на «місцевих» і «чужих» і т.д. Всі ці факти говорять, про значне розшарування в середовищі духовенства на Підкарпатській Русі⁶⁴. Безперечно, одним із головних наслідків собору стало обрання Духовної консисторії⁶⁵. До її складу увійшло 11 осіб: архімандрит

---

⁶¹ АСАС. Содержание доклада Преосвященного Досифея (на собрании православного духовенства Карпатской Руси, в м. Хустъ, 19 сентября (2 октября) 1924 года. Арк. 3; АУЕРОВЕ Оломouc. F. Matěj Pavlík-Gorazd. Složka Korespondence Podkarpatská Rus. Содержание доклада Преосвященного Досифея (на собрании православного духовенства Карпатской Руси, в м. Хустъ, 19 сентября (2 октября) 1924 года. Арк. 3.

⁶² Там само.

⁶³ Там само. Арк. 4.

⁶⁴ ДАЗО. Ф. 63. Оп. 2. Спр. 504. Арк. 28–29.

⁶⁵ Православна Црква у Карпатској Русији // Гласник. 1925. 1 (14) јула. С. 202; Съѣздъ православнаго духовенства. Русская земля. 1924. 9 октября. С. 3.

Олексій (Кабалюк) (голова), о. Л. Ольховий (секретар), ігумен Іов (Войтишин), ієромонахи Боголіп (Церковник), Борис (Мидляк), Матфей (Вакаров), прот. М. Мейгеш, прот. Г. Опаленик, священники Д. Беляков, М. Розман, М. Когут⁶⁶. Фактично співвідношення виглядало наступним чином: 6 прихильників СПЦ проти 5 прихильників архієпископа Савватія. Після обрання консисторії всі присутні (крім прот. І. Чернавїна) склали присягу «в том, что они будут повиноваться законным церковным властям, придерживаются ныне действующего устава и поступать во всем согласно канонам Православной Церкви»⁶⁷.

Таким чином, собор духовенства визнав статут від 10 серпня 1868 р. та оголосив Карпаторуську православну церкву частиною СПЦ. Для керівництва церквою було обрано тимчасову Духовну консисторію та ліквідовано ЦВК, чим усунуто можливе двовладдя.

Як зазначалося вище, лише один священник не погодився із результатами зборів і не захотів присягнути на вірність СПЦ. Мова йде про прот. І. Чернавїна, керівника пастирських курсів у с. Буштино. Вже наступного дня він відіслав до архієпископа Савватія детальний звіт про роботу зборів, який, попри його суб'єктивність, є для нас цінним джерелом. Автор документу зазначав, що «Все собрание было посвящено подрыву Вашего авторитета... Исключительно все было направлено противъ Васъ и о. Червинки...». Прот. І. Чернавїн наголошував, що нібито Досифей звинувачував Савватія у присвоєнні державної субсидії для духовенства в розмірі 160 тис. крон чехословацьких (кч), «обвиняль... еще въ томъ, что являетесь орудіемъ хитрой чеш. политики; незаконно посягаете на Карп. церковь... также въ масонствѣ (безъ указанія, правда, степени) на томъ основаніи, что по Вашему статуту присяга принимается не черезъ крестное знаменіе, а подачей руки, это дѣлають только масоны...». Наголошуючи на своїй вірності архієпископу Савватію, о. Іван описував свій демарш: «1) когда присягали – всѣ встали, а я демонстративно сидѣль; 2) когда всѣ стали сниматься, я, не попрощавшись съ Досифеемъ, также демонстративно вышелъ и 3) когда меня выбрали въ члены консисторіи – решительно категорически отказался»⁶⁸. Нам не відомо, чи всі описані в листі до Праги події мали місце, адже у протоколі, крім випадку з відмовою давати присягу, вони незафіксовані. Підсумовуючи думку, прот. І. Чернавїн рекомендував архієпископу припинити всілякі перемовини з сербським делегатом. «...Досифею вѣрить абсолютно нельзя и Вашему Высокопреосвященству нужно вести съ нимъ рѣшительную политику: всѣ силы напярѣк и гнать его вонъ, онъ деморализуетъ здѣшнее духовенство и народъ, вноситъ въ Геровскимъ большевизмъ, натравляетъ противъ чеховъ и тершимъ быть не можетъ... Если уступите на сей разъ, то Вашей работѣ конецъ здѣсь и

⁶⁶ ДАЗО. Ф. 15. Оп. 3. Спр. 1103. Арк. 103; ДАЗО. Ф. 63. Оп. 2. Спр. 504. Арк. 29.

⁶⁷ Сергій (Цюка), ієромонах Указ. сочин. С. 444.

⁶⁸ Архів Мукачівської православної єпархії. Лист прот. І. Чернавїна до архієпископа Савватія (Врабеца), 3.10.1924. Арк. 1.

скандалъ большой». На думку автора листа, архієпископу Савватию було необхідно здійснити цілий ряд кроків, щоб перемогти Досифея. Свої пропозиції священник конкретизував у п'ятьох пунктах: 1) довести до відомо уряду і наполегливо вимагати усунення Досифея; 2) приїхати на Підкарпатську Русь, сповістити кожного священника про збори; 3) обрати тимчасову консисторію; 4) «поднять духъ духовенства, раскрывъ ложь Досифея», 5) якщо дійсно отримана субвенція, надати комусь із духовенства допомогу. Крім того, прот. І. Чернавін рекомендував у персональних запрошення до священників залякати їх заборонаю у служінні, зіславшись на «канонъ о заперешені въ священнослуженіи священниковъ, ушедшихъ безъ воли Епископа къ другому»⁶⁹.

Вже наступного дня після зборів, голова і секретар Духовної консисторії надіслали віцегубернатору повідомлення про створення нового управлінського органу. У листі декларувалося прагнення «надалі суворо дотримуватись чинних законів, що стосуються православної церкви, особливо закону від 10 серпня 1868 р. та 28 жовтня 1918 р. § (ч. 11. Зб. з.)», оголошувався склад управлінського органу та висловлювалося прохання «звертатися лише до консисторії за вказаною вище адресою з усіх питань, що стосуються Автономної Карпатської Православної Церкви»⁷⁰. 7 жовтня 1924 р. А. Розсипал переслав переклад вищезгаданого повідомлення до Праги (Канцелярія Президента, Президії МВС, МШІНО, Міністерської ради)⁷¹. Міністр внутрішніх справ взяв повідомлення до відому, але просив віцегубернатора детально вивчити питання та подати інформацію. Особливо слід було звернути увагу на те, як православні кола оцінюють створення духовної консисторії і чи є вони одностайними у своїй думці⁷².

Подібне повідомлення, яке було вислано до Ужгорода, керівництво Духовної консисторії переслало на адреси Шкільного Реферату⁷³, усіх окружних начальників та жупанів⁷⁴. 9 жовтня 1924 р. архімандрит Олексій (Кабалюк), о. Д. Беляков та о. Л. Ольховий відвідали жупана у Великому Севлюші. Під час розмови жупан хотів непомітно вивідати в архімандрита про плани заснування єпархії з центром у с. Іза. Голова консисторії заявив, що йому нічого не відомо про такі наміри. У звіті до Політичного управління Підкарпатської Русі управляючий жупанатського уряду заявив, що «його відповідь слід вважати авторитетною, оскільки згідно з інформацією, він сам хотів би стати православним єпископом, і він дуже добре інформований про наміри вищого

---

⁶⁹ Там само. Арк. 2.

⁷⁰ Archiv KPR. F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 543. Inv. č. 627. Додаток до , ч. II-10374/24, 7.10.1924.

⁷¹ Archiv KPR. F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 543. Inv. č. 627, ч. II-10374/24, 7.10.1924.

⁷² Archiv KPR. F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 543. Inv. č. 627, ч. 17877/24, 10.10.1924.

⁷³ ДАЗО. Ф. 63. Оп. 2. Арк. 16.

⁷⁴ ДАЗО. Ф. 116. Оп. 1. Спр. 704. Арк. 12; ДАЗО. Ф. 15. Оп. 3. Спр. 1103. Арк. 26.

керівництва у цьому плані»⁷⁵. Припускаємо, що візит членів делегації та жупана носив інформаційний характер та мав на меті персонально повідомити керівника жупи про нові умови у житті православної церкви.

Аналогічну мету переслідувало і послання Духовної консисторії до православних вірників, оприлюднене 10 жовтня 1924 р. У документі йшлося про важливість собору 2 жовтня для подальшого розвитку церкви на Підкарпатській Русі. Автори послання закликали всіх священників та мирян підтримувати постійний контакт з Духовною консисторією, «извѣщая ее о всемъ, что происходитъ въ приходахъ». «Чѣмъ крѣпче мы сплотимся вокругъ Дух. Консисторіи, тѣмъ скорѣе мы избавимся отъ нынѣшняго нашего безправнаго, виѣзаконнаго и неприятнаго положенія», – підводили підсумок члени консисторії⁷⁶.

Отримавши відповідні розпорядження з Праги, віцегубернатор доручив Севлюському жупану «розслідувати належним чином, наскільки це можливо детально» обставини зборів 2 жовтня 1924 р. в Хусті, з'ясувати поіменний список учасників та вивчити питання, чи мали «окремі священники-місіонери повноваження від своїх церковних комітетів»⁷⁷. Для розуміння значення зборів у Хусті важливими є звіти та інформаційні записки місцевих чиновників. Саме вони згодом лягали в основу загальних доповідей віцегубернатора. Наприклад, керівник нотарського уряду в Хусті вважав, що підсумки зібрання «зупинили розкол між православним священством»⁷⁸.

Проаналізуємо бачення окружних начальників на створення Духовної консисторії. Окружний начальник із Великого Севлюша зазначав, що православне населення його округу схвально ставиться до створення церковного органу. Він пояснював це явище тим, що на чолі консисторії знаходився архімандрит Олексій (Кабалюк), «який серед православного населення користується популярністю і повною довірою»⁷⁹. Окружний начальник з Довгого повідомляв, що у православних колах створення Духовної консисторії вважається успіхом для об'єднання всього православ'я на Підкарпатській Русі під зверхністю єдиного єпископа – Досифея⁸⁰. Тячівський окружний начальник не вважав поділ православного священства завершеним, оскільки в окрузі залишалися прихильники Царгородського патріархату⁸¹. Волівський окружний начальник, спираючись на інформацію священника Ф. Костянця, стверджував, що новообрана Духовна консисторія буде визнана православним духовенством та отримає підтримку. На його думку, новий орган є свідченням «виключення іноземних чиновників від впливу на розвиток православного руху в Підкарпатській Росії». Разом з тим, у звіті наводилися, як

⁷⁵ ДАЗО. Ф. 29. Оп. 3. Спр. 353. Арк. 94.

⁷⁶ АСАС. Послання Духовної консисторії, 10.10.1924.

⁷⁷ ДАЗО. Ф. 15. Оп. 3. Спр. 1103. Арк. 108.

⁷⁸ ДАЗО. Ф. 117. Оп. 1. Спр. 66. Арк. 88.

⁷⁹ ДАЗО. Ф. 15. Оп. 3. Спр. 1103. Арк. 85.

⁸⁰ Там само. Арк. 88.

⁸¹ Там само. Арк. 95.

на нашу думку, досить спірні твердження. Наприклад, о. Федір заявляв, що консисторія визнає архієпископа Савватія, котрий висвятить на місцевого єпископа «голову консисторії архімандрита Олексія (Кабалюка)⁸².

Позиція окружного начальника с. Тересва була викладена у двох звітах. Покликаючись на свідчення о. В. Потапова з В. Криви, чиновник зазначав, що після створення консисторії розкол не було подолано. Однак нібито досягнуто компромісу між духовенством, котре «під час богослужінь може згадувати як архієпископа Саватія, так і єпископа Досифея»⁸³. Інший священник – Павло Гречішкін, котрий не був на зборах у Хусті, заявив головнослужному, що церковного розділення не можна уникнути, бо напрям єпископа Досифея веде до «відчуження православного населення Чехословацької республіки та приєднання його до Росії, точніше України, в той же час напрямок Савватія працює над тим, щоб приєднати православну церкву на Підкарпатській Русі до Чехословацької церкви і, таким чином, до Чехословацької республіки». Крім того, о. Гречішкін називав діяльність єпископа Досифея та архімандрита Олексія «явним комунізмом». Важливим у повідомленні тересвянського окружного начальника є згадка про встановлення на зборах посад благочинних та обрання для округу Тересва на цю посаду о. А. Радина з с. Вільхівці⁸⁴. Загалом на Підкарпатській Русі було створено 11 благочинних округів: Мукачівський – 11 сіл, Іршавський – 6, Довжанський – 6, Хустський – 15, Воловський – 6, Салдобошський – 6, Тячівський – 9, Тересвянський – 5, Дубівський – 8, Рахівський – 6 і Ужгородський – 4⁸⁵.

За словами окружного начальника із Рахова, «православні кола, як правило, по-різному розглядають своє ставлення до створення Духовної консисторії... Священство було остаточно розділене на 2 конкуруючі табори... Східна частина округу Мараморош здебільшого належить до савватіївського напрямку». Чиновник підкреслював, що суперечки між архієреями передалися не лише на священників, але і на простих вірників. «З упевненістю можна припустити, що певній частині духовенства був би прийнятніший Досифей, який має постійне місце в Сербії, це, безумовно, дозволило б просуватися деяким членам православної церкви, що було б неможливо за правління архієпископа Празького»⁸⁶. Підсумовуючи свій звіт, окружний начальник наголошував, що розділення не можна вважати подоланим, оскільки створення Духовної консисторії в Хусті на основі лише одного напрямку лише посилює протиріччя.

Хустський окружний уряд, натомість, вважав, що меншість духовенства, яке залишилося вірним архієпископу Савватію, є занадто пасивним та не здатним на великі акції. У зв'язку з цим начальник вважав «нинішній розкол цієї

---

⁸² Там само. Арк. 87.

⁸³ Там само. Арк. 89.

⁸⁴ Там само. Арк. 90.

⁸⁵ Pravoslaví na Podkarpatské Rusi. Samostatnost. 1925. 20 února. S. 7.

⁸⁶ ДАЗО. Ф. 15. Оп. 3. Спр. 1103. Арк. 91–92.

церкви закінченим»⁸⁷. Пізніше цей же окружний начальник інформував жупана, що більшість населення взагалі не знає про створення Духовної консисторії⁸⁸. Позицію щодо припинення юрисдикційного протистояння підтримував також Хустський поліційний комісаріат. У звіті від 5 листопада 1924 р. комісар переконував жупана, що внаслідок таємного розслідування було встановлено згуртування місцевих православних кіл навколо архімандрита Олексія (Кабалюка). Останнього у документі названо не лише головою консисторії, але і «главою православної церкви та Підкарпатській Русі, якого висвятить на єпископа в Белграді». «Більша частина православних священників виступають за сербський напрямок (Досифей), можна сказати, що хоча два протилежних напрямки Досифей-Савватій ще не повністю об'єднані, переважання і перемога сербського напрямку значною мірою забезпечені» – підводив підсумок поліційний комісар⁸⁹.

За словами П. Марека, влада, хоч і не визнала офіційно створення Духовної консисторії, погодилася на пасивні стосунки з новою організаційною одиницею, розуміючи, що діяльність цього органу буде сприяти заспокоєнню ситуації⁹⁰.

Разом із тим, єпископ Досифей продовжував свою діяльність на Підкарпатській Русі. 5 жовтня 1924 р. він відвідав с. Липча в Довжанському окрузі⁹¹, де звершив літургію⁹². В ДАЗО зберігся звіт головнотрудового з с. Довге, в якому детально схарактеризовано перебування сербського делегата в даному населеному пункті. На богослужіння прийшли вірники із довколишніх сіл (Кошельово (300 осіб), Липецька Поляна, Іза, Нанково). Жандарми не могли визначити точну кількість усіх вірників, однак ті не могли вміститися в храмі та зайняли всю навколишню територію⁹³. Стражмістр із с. Липча Карел Крейчі зазначав, що архієрей «закликав людей любити свою країну і Бога», а його проповідь «мала досить хороший вплив на місцеве населення»⁹⁴. Окружному начальнику вдалося з'ясувати склад осіб, які обідали разом з єпископом. Це були священники із сіл Липча, Кошельово, Горічово, Нанково, Монастирець, «один учитель із с. Іза з дружиною, учитель з с. Нижнє Селище, одна невідома пані та др. Геровський зі своєю дружиною». Під кінець обіду єпископ спілкувався з двома церковними кураторами, яких закликав коритися чехословацьким законам⁹⁵. О 15-й годині єпископ відправив вечірню та від'їхав до с. Іза. Наприкінці звіту зазначалося, що сербський делегат всіляко намагався переконати вірників у лояльності до влади. «У розмові з однією особою він

---

⁸⁷ Там само. Арк. 94.

⁸⁸ Там само. Арк. 118.

⁸⁹ Там само. Арк. 93.

⁹⁰ Marek P. «Obtížný sčinec». S. 253.

⁹¹ ДАЗО. Ф. 117. Оп. 1. Спр. 66. Арк. 50.

⁹² ДАЗО. Ф. 29. Оп. 3. Спр. 353. Арк. 75.

⁹³ Там само. Арк. 92.

⁹⁴ Там само. Арк. 97.

⁹⁵ Там само. Арк. 93.

сказав, що він не відчуває себе серед місцевого православного духовенства спокійним, не знаходячи достатньої підтримки між ними і немає крім єдиного Кабальюка нікого, на кого він міг покластися»⁹⁶. Наведені свідчення є надзвичайно цінним, адже, незважаючи на проведений об'єднавчий собор, єпископ не почував себе достатньо впевнено на Підкарпатській Русі.

Після відвідання с. Липча Досифей переобув постійно у с. Іза, лише 10 жовтня 1924 р. виїздив незадовго до м. Хуст на зустріч з архімандритом Олексієм⁹⁷. 12 жовтня він здійснив місіонерську поїзду до с. Нанково, де під час літургії висвятив двох священників, про що згадувалося вище. Стражмістр із с. Нижнє Селище Роберт Кубан повідомляв, що єпископ закликав вірників цінувати православну віру, бо вона була першою на Підкарпатській Русі. «Він закінчив проповідь згадуючи президента Республіки Масарика словами “що Бог дав йому довге життя”, потім співали Президенту “многая літ”»⁹⁸. Часопис «Русская земля» визначав кількість вірників під час візиту Досифея в 3000 осіб⁹⁹. Як і під час попередніх архієрейських візитацій, жандармам не вдалося виявити у діяльності Досифея щось антидержавне.

Відомо, що ще наприкінці вересня на вимогу віцегубернатора Підкарпатської Русі МЗС закликав посольство КСХС в Празі втрутитися, щоб попередити єпископа Досифея (Васича) про перевищення своїх повноважень та порушення прийнятих зобов'язань¹⁰⁰. Радник МЗС Арност Розточіл пов'язував саме із цим втручанням від'їзд Досифея із Підкарпатської Русі 13 жовтня 1924 р.¹⁰¹. За повідомленням віцегубернатора, єпископа на залізничну станцію у м. Хуст супроводили три священники та О. Геровський¹⁰². Наступного дня архієрей вже був у Празі, звідки поїхав разом з єпископом Гораздом на Моравію¹⁰³.

Спираючись на архівні документи можна стверджувати, що О. Геровський попри ухвалені рішення про ліквідацію ЦВК не збирався відходити від справ. Можливо у цьому його підтримував й єпископ Досифей, а ухвали в Хусті були лише тимчасовим компромісом із незадоволеною частиною духовенства. У листі від 14 жовтня 1924 р. до єпископа Горазда, Олексій Юліанович хоч і не підписується головою комітету, але явно виступає не від власного імені та намагається представляти всю повноту Карпаторуської православної церкви. Зокрема, він зазначає: «Мы, православные Карпаторуссы, не можем идти ни на какие уступки в отношении подчинения пражской архиепископии, так как мы

⁹⁶ Там само.

⁹⁷ ДАЗО. Ф. 117. Оп. 1. Спр. 66. Арк. 51; ДАЗО. Ф. 29. Оп. 3. Спр. 353. Арк. 86.

⁹⁸ ДАЗО. Ф. 117. Оп. 1. Спр. 66. Арк. 53.

⁹⁹ Архієрейську торжественну літургію. Русская земля. 1924. 16 октября. С. 3.

¹⁰⁰ Marek P. «Obtížný cizinec». S. 257.

¹⁰¹ AMZV Praha. F. Sekce II (1919–1939). Kart. 60. Složka «Pravoslavná církev československá», A. Розточіл. Внутрішні записи, 18.11.1924.

¹⁰² ДАЗО. Ф. 117. Оп. 1. Спр. 66. Арк. 35; Archiv KPR. F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 1886. Inv. č. 584, č. II-10854/24.

¹⁰³ AMZV Praha. F. Sekce II (1919–1939). Kart. 60. Složka «Pravoslavná církev československá», A. Розточіл. Внутрішні записи, 18.11.1924.

рѣшили окончательно организовать на основании Устава 1868 года, который защитит нас не только против теперешняго пражскаго правительства, но и против нашего же Карпаторусскаго сойма, въ котромъ православные, въ лучшемъ случаѣ, будутъ имѣть не больше одной трети голосовъ»¹⁰⁴. Далі у тексті листа О. Геровський досить жорстко критикував угоду Горазда з архієпископом Савватієм та М. Червінкою. Фактично, даний документ свідчить про принципову незгоду релігійного діяча з політикою уряду щодо зближення Досифея-Горазда-Савватія. Ізяснський стражмістр Крижан інформував Земське жандармське управління Підкарпатської Русі зустріч в населеному пункті 14 жовтня 1924 р. О. Геровського з чотирма членами колишнього ЦВК. За словами жандарма, Геровський закликав присутніх підтримувати православну церкву у визначеному ним напрямку та «щоб він міг у бідь-який час та у всьому на них спертися»¹⁰⁵. На засіданні були присутні Д. Симулик та К. Прокоп, які виступили проти доповідача, заявивши, що «не визнають його за голову, позаяк обраною в Хусті Духовною консисторією він не був на цій посаді затверджений. Потім вони заявили комітету, що на інші аналогічні запрошення вони не будуть реагувати»¹⁰⁶. Таким чином, можна говорити про певну поразку О. Геровського у спробі зберегти важелі впливу на управління православною церквою.

У листопаді 1924 р. в різних частинах Підкарпатської Русі жандармерією було конфісковано копії чергової листівки, яку пов'язували з О. Геровським¹⁰⁷. Зокрема, в с. Великий Бичків один екземпляр документу було виявлено в Миколи Йосипчука, який був раніше членом ЦВК, і ще в кількох селян. Віцегубернатор припускав, що метою поширення листівки в даному населеному пункті було «підбурення православних, щоб насильно забрали греко-католицький храм для виконання власного богослужіння»¹⁰⁸. У тексті звернення містилося цілий ряд критичних випадів проти чехословацької влади. Автори листівки зазначали, що незважаючи на те, що на Підкарпатській Русі проживає більше 100 тис. послідовників православної церкви, «майже ніхто з нами не рахується». «Не тільки це, вони часто насміхаються з нас, глузують з наших релігійних почуттів, у багатьох випадках не дозволяють нам молитися в церквах, виставлених нашими отцями чи нами самими, не дозволяють поховати померлих на наших громадських кладовищах»¹⁰⁹. Першопричиною описаної ситуації визначалося розділення на ворогуючі табори та нездатність

---

¹⁰⁴ AUEROBE Olomouc. F. Matěj Pavlík-Gorazd. Složka Korespondence Podkarpatská Rus. О. Геровський. Лист до єпископа Горазда (Павліка), 14.10.1924.

¹⁰⁵ ДАЗО. Ф. 117. Оп. 1. Спр. 66. Арк. 98.

¹⁰⁶ Там само.

¹⁰⁷ AMZV Praha. F. Sekce II (1919–1939). Kart. 62. Složka «Pravoslavná církev československá», č. II-12307/24, А. Розсипал до Президії МВС, 27.11.1924.

¹⁰⁸ Archiv KPR. F. KPR – protokol PR (Podkarpatská Rus), (1919). Sign. PR 543. Inv. č. 627, č. II-13358/24, 25.12.1924.

¹⁰⁹ AMZV Praha. F. Sekce II (1919–1939). Kart. 62. Složka «Pravoslavná církev československá», Переклад листівки додано до документу ч. II-12307/24, 27.11.1924.

об'єднатися. Вихід зі складного стану православної церкви автори вбачали у створенні православних братств у кожному населеному пункті. Документ було підписано 35 особами, серед яких були як священнослужителі (29 чол.), так і миряни (7 чол.). Важливим фактом є те, що хоч віцегубернатор і вважав О. Геровського винуватцем поширення тексту нової листівки, його підпису під документом ми не знаходимо. Разом з тим, під зверненням зустрічаємо автографи архімандрита Олексія (Кабалюка), ієромонахів Матфея, Амфілохія, Боголіпа і т.д. Ймовірно, прокламацію було підписано 2 жовтня 1924 р., коли в Хусті були присутні як духовні особи, так і члени ЦВК.

Єпископ Досифей перебував у Чехословаччини до середини листопада 1924 р., але на Підкарпатську Русь вже не повертався. Він вів активну переписку з Синодом Сербської Православної Церкви та членами Духовної консисторії, намагаючись домогтися якнайшвидшого врегулювання становища. МШІНО організувало в жовтні кілька нарад (15.10 та 23.10), на яких обговорювало ситуацію щодо продовження перемовин між Досифеєм та Савватієм. На міжвідомчій нараді 15 жовтня 1924 р. В. Мюллер досить критично оцінював діяльність єпископа Досифея на Підкарпатській Русі. Особливо міністерського радника турбувало створення Духовної консисторії, яка, за його словами, постала без узгодження з відповідними державними органами. В. Мюллер виступав проти створення автономної Карпаторуської православної церкви, наголошуючи, що названа структура буде керуватися сербським патріархом та порушить всю концепцію автокефальної церкви в ЧСР¹¹⁰. На нараді В. Мюллеру було доручено вивчити детальніше дане питання і підготувати інформаційну записку, яку ми частково цитували вище¹¹¹. Із інформаційної записки радника МЗС А. Розточіла відомо, що уряд вирішив відкласти вирішення питання щодо визнання церковної юрисдикції до засідання собору СПЦ, який планувався на листопад 1924 р.¹¹²

Духовна консисторія, опинившись наодинці із церковними проблемами, намагалася домогтися від влади виділення фінансової підтримки. 20 жовтня 1924 р. архімандрит Олексій (Кабалюк) та о. А. Ольховий звернулися до церковного відділу Цивільного управління Підкарпатської Русі з листом, у якому просили підтвердити інформацію про асигнування в 1923 р. на потреби православної церкви на Підкарпатській Русі 200 тис. кч. Автори допису зазначали, що копії були передані М. Червінці та вимагали пояснень щодо їх використання¹¹³. 24 жовтня голова консисторії подав до губернатора чергове клопотання про

¹¹⁰ AMZV Praha. F. Sekce II (1919–1939). Kart. 60. Složka «Pravoslavná církev československá», А. Розточіл. Внутрішні записи, 18.11.1924; Marek P. «Obtížný cizinec». S. 259.

¹¹¹ AMZV Praha. F. Sekce II (1919–1939). Kart. 60. Složka «Pravoslavná církev československá», В. Мюллер. Єпископ Досифей, перебування та діяльність на Підкарпатській Русі. Загальний огляд, 24.10.1924.

¹¹² AMZV Praha. F. Sekce II (1919–1939). Kart. 60. Složka «Pravoslavná církev československá», А. Розточіл. Внутрішні записи, 18.11.1924.

¹¹³ ДАЗО. Ф. 63. Оп. 2. Спр. 504. Арк. 19.

виділення субвенції на потреби православної церкви¹¹⁴. За словами В. Мюллера, зважаючи на неупорядкованість питання щодо діяльності церкви, дане питання залишилося без реагування. Севлюський жупан взагалі ставив під сумнів легітимність обрання Духовної консисторії. В одному зі звітів до Політичного реферату в Ужгороді він стверджував, що священники не мали повноважень від церковних комітетів представляти громаду на зборах, а згідно із карловацьким статутом, «члени консисторії повинні були обрані частково з мирян»¹¹⁵. Треба підкреслити, що жупан в цілому мав рацію, припускаємо, що керівництво церкви планувало пізніше розширити склад Духовної консисторії світськими особами.

Щоб координувати свої дії з архієреєм, в 20-х числах жовтня архімандрит Олексій та о. Л. Ольховий приїздили до Досифея в Прагу¹¹⁶. Відомо також, що 22 жовтня 1924 р. до столиці ЧСР виїхав також О. Геровський¹¹⁷. Про їхню діяльність під час мандрівки до чеських земель нам майже нічого не відомо. У листах єпископа Досифея до Синоду СПЦ він більше описував свої контакти з чехословацькою владою та давав загальні характеристики православної церкві в Карпатах. Наприклад, 14 листопада 1924 р. архієрей переслав до Белграда протоколи з'їзду в Хусті (2 жовтня), підкресливши важливість заснування Духовної консисторії¹¹⁸. У наступному звіті від 17 листопада Досифей деталізував свої перемовини з міністрами Е. Бенешем (МЗС) та І. Марковичем (МШіНО). Перший заявив сербському делегату, що «поки я є головою МЗС в Чехословацькій республіці, можу признати тільки одну законну юрисдикцію, і є то юрисдикція Сербської православної патріархії»¹¹⁹. І. Маркович наголосив: «МШіНО признає історичні і канонічні права, котрі сербська православна Карловацька Митрополія мала на території Австро-Угорської Монархії, готове також визнати ці права у своїй країні». Однак міністр висував умови мирного залагодження питання церковного спору з Константинополем. «У випадку, якби Царградська Патріархія не погодиться на перемовини щодо юрисдикції, тоді МШіНО та уряд Чехословацької республіки самі вирішують питання про юрисдикцію сербської православної патріархії, визнавши всі її попередні права». І. Маркович запевняв єпископа Досифея, що дана проблема буде розв'язана до кінця року. Підводячи підсумки під звітом, архієрей просив Синод СПЦ розглянути всі його повідомлення про тривалу місію в Чехословаччині та зробити всі необхідні кроки «щоб дане питання з нашого боку було найкраще

---

¹¹⁴ AMZV Praha. F. Sekce II (1919–1939). Kart. 60. Složka «Pravoslavná církev československá», В. Мюллер. Єпископ Досифей, перебування та діяльність на Підкарпатській Русі. Загальний огляд, 24.10.1924.

¹¹⁵ ДАЗО. Ф. 63. Оп. 2. Спр. 504. Арк. 23.

¹¹⁶ AUEROBE Olomouc. F. Matěj Pavlík-Gorazd. Složka Korespondence počátek 20 let, ČČS. Лист єпископа Досифея до єпископа Горазда, 27.10.1924. Арк. 3.

¹¹⁷ AMZV Praha. F. Sekce II (1919–1939). Kart. 62. Složka «Pravoslavná církev československá», č. II-12307/24, А. Розсипал до Президії МВС, 27.11.1924.

¹¹⁸ АСАС. Звіт до єпископа Досифея (Васича) до Священного Синоду СПЦ, 14.11.1924.

¹¹⁹ АСАС. Звіт до єпископа Досифея (Васича) до Священного Синоду СПЦ, 17.11.1924.

вирішено»¹²⁰. Документи, що були надіслані єпископом Досифеєм, Синод СПЦ взяв до віdomу та переслав їх на розгляд Собору¹²¹, який розпочав роботу в Сремських Карловцях 16 листопада 1924 р.¹²².

Важливі підсумки місіонерської роботи єпископа Досифея в 1924 р. та й загалом з початку перебування в ЧСР викладені в його звіті до Архієрейського Собору СПЦ від 30 листопада 1924 р. Владика зазначав, що на Підкарпатській Русі діють «65 парафій, котрі мають своїх парохів – священників і священномонахів і налічують близько 100 000 православних душ, які залишили уніатство». Крім церковних громад єпископ згадував чоловічий монастир у с. Іза, «в котрому є священномонахів, ієродияконів та монахів коло 20 братів» та монастир у с. Терєбля. «Перед нашим від'їздом із Підкарпатської русі до Праги (у жовтні) дали ми благословення на заснування і одного жіночого монастиря» – підводив підсумки під характеристикою стану чернецтва владика Досифей. Резюмуючи, архієрей підкреслював, що всі наведені у звіті відомості мають на меті переконати «Священний Архієрейський Собор, що православна Церква на Підкарпатській Русі має всі умови для створення єдиної міцної єпархії і на отримання власного єпископа. Велика є необхідність у православних Карпаторусів, щоб у них був духовний керівник, який би був серед них»¹²³. Таким чином, єпископ Досифей чітко усвідомлював необхідність якнайшвидшого вирішення підкарпатського церковного питання та ставив на перше місце саме завершення інституційного формування єпархії і призначення архієрея.

---

¹²⁰ Там само.

¹²¹ АСАС. Голова Архієрейського Синоду СПЦ патріарх Дмитрій (Павлович) до Святого Архієрейського Собору СПЦ, 26.11.1924 р.

¹²² Свети Архијурејски Сабор // Гласник. 1924. 1 (14) новембра. С. 330.

¹²³ АСАС. Звіт до єпископа Досифея (Васича) до Священного Собору СПЦ, 31.11.1924.